

ЮРІЙ ВИННИЧУК
РЕКОМЕНДУЄ

ЧОРТ ЗНАЩО.
ЗАПРОПАЩА ДУЩА

АНТОЛОГІЯ

Харків
«ФОЛІО»
2019

Український чорт — невтомний жартівник і дурисвіт. Невідомо, звідки слід чекати його нового підступу. А однак, судячи із творів цієї книжки, переважно жарти чорта не такі вже й страшні, і їм можна протистояти, або навіть повертати собі на користь.

Іоаникій ГАЛЯТОВСЬКИЙ

Представник церковного красномовства XVII ст. і теоретик схоластичної проповіді, Іоаникій Галятовський вчився в Києво-Могилянській колегії і був учнем церковного діяча Лазаря Барановича. Деякий час був учителем колегії, а пізніше (1657 р.) її ректором. У 1669 р. Галятовський став архімандритом Чернігівського Єлецького монастиря, де й помер у 1688 р. Він написав збірник проповідей «Ключ розуміння» (1659 р.), додавши до нього трактат «Наука албо способ зложеня казаня»; видав збірник оповідань про чудеса Богородиці «Небо нове» (1665 р.) і збірник «Скарбниця» (1676 р.), польською мовою написав трактати «Alphabetum rozmaitym heretykom», «Fundamenta» та ін.

Подаю тут оповідання зі збірника «Небо нове».

НЕБО НОВОЄ

У Фляндрії єден маляр малював образ Пресвятої Богородиці як міг найпенкній (найгарніше), а диявола малював яко міг найшпетній (найгидкіше). Показався ему в сні злий дух з гнівом великим, і напоминав его, і грозив, жеби его так шпетне не малював, але маляр еще барзій тим побудився і намалював у церкві барзо слічную Матку Божую, а злого духа барзо шпетного намалював під ногами Єї.

Гди тоє страшное дивовисько маляр в церкві на стіні малював, стоячи на риштованю з тертиць учиненому, знагла великий вихор повстав і оноє риштоване на землю обалив (повалив). Видячи тоє, маляр почав Пресвятую Богородицю о ратунок просити, теди образ Пресвятої Богородиці руку простяг і оного маляра задержав, від рани і від смерті заховавши.

Рабі НАХМАН з Брацлава

Визначний український письменник, що творив на їдиші. Народився весняного місяця нісана 5532 р. від створення світу (1772 р.) в українському містечку Меджибіж на Поділлі. Батько рабі Нахмана із Брацлава був сином рабі Нахмана із Городенки, визначного ученого і проповідника, провідного діяча раннього хасидизму. У ту епоху були прийняті ранні шлюби, і Нахмана оженили в чотирнадцять років. Він поселився в домі тестя, в маленькому селі біля містечка Медведівка. П'ять років, які він провів на селі, рабі Нахман посвятив заняттю Торою і молитвам. Одначе уже тоді довкола нього почали збиратися люди, яких притягувала його незвичайна особистість. Коли рабі Нахман покинув Медведівку, йому ще не виповнилося і двадцяти, але багатьом в околиці він уже був відомий, як хасидський вчений.

У 1798 р. рабі Нахман вирушив до Ізраїлю, переживши захоплюючі пригоди (він потрапив у полон до турків і жиди Родоса викупили його), повернувся додому і на початку 1799 р. поселився у Златополі на Черкащині, де й прожив наступні два роки.

У 1808 р. він захворів на сухоти, а через два роки переселився до Умані, знаючи, що там йому судилося померти. В Умані минули його останні дні, і восени 1811 р. він помер. Могила його в Умані користується великою популярністю.

Рабі Нахман писав багато, але й багато палив. Одна з його книг «Історії про незвичайне» вийшла у світ після смерті автора. Більшу частину цих історій рабі Нахман розповів хасидам в останній рік свого життя на їдиші, мові простого народу.

Хасидський світ був достоту переповнений історіями, які передавалися усно з покоління у покоління, однак «Історії про незвичайне» стоять завдяки своїй своєрідності відокремлено. Зазвичай, хасидська історія — це оповідь про конкретну особу, про її праведність, вчинки і святість, про чудеса, сотворені нею, чи про мудрі висловлювання і пов'язані з ними звичаї. На відміну від них, історії рабі Нахмана обрамлені в художню форму, у жанр чародійної казки.

Оповідь рабі Нахмана переклала з ідиш Ольга Лучик.

ДИВОВИЖНИЙ КІНЬ

Жив-був один чоловік, що не вірив в існування злих духів і бісів, які збивають людей з пантелику, хоча подібних випадків відомо безліч. І ось якось уночі хтось постукав у двері й закликав його. Вийшов він і побачив незнайомця, що тримав за вуздечку чудового жеребця. А був цей нічний гість бісом, і він сказав господарю:

— Чи не хочеш купити коня?

Глянув той на красеня жеребця і спитав:

— Скільки ти за нього просиш?

— Чотири червінці, — відказав біс.

Подумав чоловік, що справжня ціна жеребцеві — не менше восьми червінців, та й заплатив продавцю стільки, скільки той просив, і лишився тою обладункою задоволений.

Назавтра він повів продавати жеребця на базар. Зібралися довкола покупці і відразу ж почали пропонувати йому великі гроші, але він подумав: «Напевно, вартує цей кінь удвічі дорожче, якщо дають за нього так багато», — і відмовився.

ЗМІСТ

САТАНИНСЬКІ ФІГЛІ	3
<i>Іоаникій Галятовський</i>	6
Небо нове	6
<i>Рабі Нахман з Брацлава</i>	8
Дивовижний кінь	9
<i>Левко Боровиковський</i>	12
Коваль	12
<i>Іван Купчинський</i>	16
Чортів портрет	17
<i>Пантелеймон Куліш</i>	33
Про те, що сталося з козаком Бурдюгом на Зелені свята	33
<i>Григорій Данилевський</i>	43
Біс на вечорницях	44
<i>Олекса Стороженко</i>	69
Чортова корчма	69
<i>Юрій Ревякин</i>	77
Нечиста сила	77
Проклята скрипка	81

<i>Степан Васильченко</i>	.91
В хуртовину	.91
Чарівний млин	.95
<i>Василь Стефаник</i>	.105
Сама-саміська	.105
<i>Василь Королів-Старий</i>	.108
Дідько	.108
ЧОРТ-ПОМІЧНИК	.117
<i>Михайло Андрелла</i>	.120
Історія о сатані на ім'я Найда	.120
<i>Ганна Барвінок</i>	.125
Чорт у крепацтві	.125
<i>Іван Наумович</i>	.136
Чорт наймитом	.136
Фляшка	.141
<i>Дніпрова Чайка</i>	.146
Білий чорт	.146
<i>Василь Королів-Старий</i>	.151
Чортова перечниця	.151
Куций чорт та його мати	.158
<i>Микола Голобородько</i>	.170
Чортяча спокуса	.170

ЗАПРОПАЩА ДУША	185
Слово о святім Василіі Великому, який відняв Євладія від диявола	190
Притча про п'яницю, який продав свою душу	196
Притча про гравця і сатану	197
<i>Левко Боровиковський</i>	198
Диво-рушниця	198
<i>Микола Білевич</i>	204
Білі каптури	205
Дід Денис	214
Де біс не зможе, туди молодицю пошле	217
<i>Пантелеймон Куліш</i>	222
Коваль Захарко (<i>Оповідання одного козака</i>)	222
<i>Іван Затиркевич</i>	232
Хтодонт	232
<i>Василь Гнилосир</i>	237
Козака й чорт не зляка	237
<i>Володислав Лозинський</i>	247
Запатам	247
<i>Наталя Кобринська</i>	288
Чудовище	288

<i>Іван Франко</i>	299
«Чорте, демоне розлуки...»	299
«І він явивсь мені. Не як мара рогата...»	300
<i>Юрій Ревякин</i>	302
Бісівський ніж	302
<i>Любов Яновська</i>	316
Миколчині овечки	316
ПАН ТВАРДОВСЬКИЙ	329
<i>Іван Барщевський</i>	332
Твардовський і учень	333
<i>Степан Карпенко</i>	336
Пан Твардовський	338
ЧОРТІВСЬКИЙ СКАРБ	373
<i>Хома Купрієнко</i>	376
Як нажито, так і прожито	376
<i>Орест Сомів</i>	387
Цвіт папороті (<i>Уривок з повісти «Перекази про скарби»</i>).	388
<i>Микола Білевич</i>	397
Кум Петро	397
Світицвіт	404
<i>Федір Заревич</i>	414
Чудний цвіт	414
<i>Юрій Ревякин</i>	419
Скарб диявола (<i>Волинська легенда</i>)	419

БІС ХТИВОСТИ	441
«Повість врем'яних літ»	445
Томаш з Рави Рутенець	447
Хитрощі, уживані дияволом, щоб добути собі тіло	447
Інкуби нападають не тільки на жінок	448
Історія пані Пелагії	448
Стефан Грабинський	452
У домі Сарі	452
Юрій Винничук	478
День ангела	478